

Historie seminářů „Pedagogická kinantropologie“ organizovaných ve středisku FTVS UK ve Dvorcích u Stráže nad Nežárkou

Jana Šafaříková, 2014

První seminář v malém počtu účastníků se uskutečnil v roce 1981. Od té doby, s výjimkou snad jednoho roku, se tato setkání uskutečňují pravidelně každý rok v podzimních měsících až dosud. Za její protagonisty a organizátory lze považovat prof. Dobrého, doc. Svatoně, doc. Šafaříkovou a Zdenku Marvanovou.

Co prvnímú setkání předcházelo? Není snadné přesně identifikovat původ myšlenky pořádat tyto semináře. Počátky spadají do 70. let minulého století. Dobrý, Svatoň a Šafaříková vyučovali na sportovních katedrách FTVS UK mimo jiné oborové didaktiky - sportovních her a sportovní gymnastiky. Ve snaze zkvalitňovat výuku studovali také zahraniční literaturu. Zaujala je jednak tematika didaktických řídicích stylů (Mosston, M., 1966) a dále oblast deskriptivně analytických systémů ve výzkumu didaktických jevů, které byly poznamenány snahou pochopit teoretickou podstatu učitelovy činnosti a jeho vlivu na žáky (především Petersen a Petersen, 1965, Anderson, 1967, Flanders, 1970, Cheffers, 1978 a v tělesné výchově hlavně Widmer, 1976). Odklonili se od dosud na fakultě převládající problematiky osobnosti učitele a zaměřili se na činnost učitele. Tím, že pronikali do činnosti učitele tělesné výchovy stále hlouběji, začali si nejen uvědomovat zvláštnosti a limity při používání těchto systémů v tělesné výchově, ale i potřebu reprodukovat didaktické jevy a vztahy v rovině teoretických pojmů. Kromě toho začali činnost učitelů v praxi přímo monitorovat, přepisovat a následně analyzovat. Na základě kritického hodnocení předností, možností a limitů známých deskriptivně analytických systémů, výsledků vlastního zkoumání a po formulaci činnostního systémového přístupu jako teoreticko-metodologické koncepce vytvořili metodu, kterou nazvali Analýza didaktické interakce.

Tuto metodu a jejím prostřednictvím do r. 1982 získávané výsledky začali nejen prezentovat na řadě seminářů a mezinárodních konferencí v České republice (např. v Olomouci 1974, 1981, v Hradci Králové 1981), prof. Dobrý např. v zahraničí na semináři AISEPu 1978¹, ale také v rámci resortních úkolů (např. 1971 – 1975 RÚ VIII-4-3/4a „Výzkum struktury vyučovacích činností učitele v tělesné výchově“, 1976 – 1980 RÚ č. 19/1/1a „Vyučovací činnost učitele jako jeden z faktorů účinnosti výchovně vzdělávacího procesu v tělesné výchově“). Výsledky výzkumné činnosti v oblasti interakce učitel tělesné výchovy - žák, trenér - sportovec do r. 1982 lze také doložit 1 rigorózní a 1 habilitační prací, řadou diplomových prací (17), závěrečných trenérských prací (5) na FTVS UK, 1 ale i mnoha články v odborných či vědeckých časopisech a sbornících.

---

¹ Později metodu ADI a hlavní výsledky zkoumání ve školní tělesné výchově na semináři AISEPu v Lisabonu v roce 1996 představila také Šafaříková

Reakce odborné veřejnosti na tyto snahy byla pozitivní, někteří odborníci projevili hlubší zájem s metodou ADI a s výsledky se hlouběji seznámit. A tak vznikl nápad formou seminářů organizovaných pod hlavičkou FTVS UK o svých poznatcích se s dalšími pedagogickými pracovníky, učiteli dělit, konzultovat. Za významný lze v tomto směru považovat třídní seminář, který protagonisté ve Stráži nad Nežárkou uspořádali pro řešitele státního výzkumného úkolu, vedeného Zdeňkem Helusem, v té době vedoucím pedagogické-psychologické laboratoře ČSAV. Úkol se zabýval činností a osobností učitele. Semináře se zúčastnili přední čeští odborníci – např. J. Průcha, V. Hrabal st., J. Mareš, A. Tuček, M. Mukařovská a V. Kulič. Nejen uznání metody ADI těmito odborníky, ale i úspěšný průběh tohoto inspirativního semináře způsobil, že malý tým kolem metody ADI začal na problémy školní tělesné výchovy a její didaktiky pohlížet z mnohem širších hledisek a rozhodl se semináře pravidelně každý rok organizovat.

Co tvořilo obsah následujících seminářů? Problematiku lze rozdělit do několika oblastí. Za hlavní lze považovat:

-Vymezování pedagogické kinantropologie jako vědního podoboru kinantropologie - v té době na FTVS UK konstituovaného a následně akreditovaného vědního oboru. Toto období lze charakterizovat snahou o komplexní a všestranný přístup. Záměr se promítal do příspěvků, jejichž cílem bylo především vymezit pedagogickou kinantropologii, její vztah k oborovým didaktikám pohybových aktivit, formulovat činnostně behaviorální paradigma, zabývat se dlouhodobě i filosofickými a metavědeckými východisky metodologie a zpřesňovat základní pojmy s pedagogickou kinantropologií související.

-Řadu prezentací výzkumných výsledků v dané oblasti (získávaných např. metodou ADI, SPIN autorů Svobody a Kocourka, 1987, KSPV autora Jansy, 1987, či získávaných systematickým pozorováním interakce s využitím PC autorů Mužíka a Uhlíře, 1989), průběžných až závěrečných výsledků resortních či státních výzkumných úkolů (např. SPZV VIII-6-6/5-2 „Závislost učební činnosti žáků na kvalitě didaktické interakce (v tělesné výchově)“ a další).

-Seznamování s obsahem a metodologií budoucích doktorských, kandidátských či habilitačních prací samotnými autory a následná diskuse (jmenujme z kandidátských disertačních prací např. Herciga, Mužíka, Hurychovou, Karáskovou, Mazala, Drnka a z habilitačních prací Mužíka).

-Pro oblast pedagogické kinantropologie další aktuální a zajímavá témata, s nimiž přicházeli kromě protagonistů např. Frömel (FTK UP Olomouc), Mužík (PdF MU Brno), Tupý (VÚP Praha), Hendl a Kocourek (FTVS UK).

Semináře na přelomu století byly poznamenány několika zásadními skutečnostmi.

-Pedagogická kinantropologie prokázala oprávněnost své existence. Důkazem toho byly další vědecko-výzkumné práce a skutečnost, že pedagogická kinantropologie byla přijata valnou částí akademické obce na FTVS UK v Praze a FTK UP v Olomouci, na všech pedagogických

fakultách v České republice i pracovníky VÚP v Praze. Dokladem byla, a stále je, i bohatá účast učitelů ze všech těchto pracovišť na seminářích (viz příloha).

-Završilo se mnohaleté úsilí zásadně vymezit vztah pedagogické kinantropologie ke kinantropologii, k oborovým didaktikám pohybových aktivit – považovaných za odborné disciplíny, soustřeďující se hlavně na klinickou oblast transformace vědeckých kinantropologických a mimokinantropologických poznatků do praxe, ale i např. vztah k moderní pedagogice (k její prezentaci, především Průchou, 1997).

-V oblasti metodologie bylo jasné, že je dál třeba formulovat nová paradigmatata výzkumné činnosti jako podmínku vědecké úrovně a pro oblast pohybových aktivit dále systematicky rozpracovávat vědeckou metodologii se specifickými výzkumnými metodami a specifickou výzkumnou technologií. Hendl z FTVS UK, jako zástupce obecné vědecké metodologie např. nastínil vývoj metodologií v pedagogické kinantropologii, či upozornil na potřebu zabývat se dosud málo zkoumanou oblastí didaktických intervencí. Větší pozornosti se začaly těšit například kvalitativní přístupy, akční pedagogický výzkum, případové studie. Zejména zásluhou pracovní skupiny v Olomouci centrem pozornosti se staly i techniky monitorování pohybových aktivit. Docházelo i ke zpřesňování metod zpracování dat a jejich interpretace. To vše lze považovat za výsledek mnohaletého poznání, že pro pedagogickou kinantropologii je nezbytná pestrost a alternativnost metodologických přístupů.

-V prosinci 2002 na zákeřnou nemoc nečekaně zemřel doc. Svatoň. Byl progresivní ve vědě i v praxi, schopný výstižně formulovat koncepci pedagogické kinantropologie. Lze ho právem považovat za neúnavného a hlavního iniciátora nejen obsahu, myšlenek seminářů, ale i jejich organizace a společenské úrovně. Našli se však mladší kolegové a kolegyně ochotni udržet kontinuitu seminářů. (Tak není divu, že se v posledních letech v podtitulu seminářů objevuje označení „Svatoňova Stráž“.)

Jak lze charakterizovat semináře do současnosti?

Do přípravy a organizace seminářů „Pedagogické kinantropologie“ se postupně zapojili a později obojí zcela převzali doc. Süß (bývalý děkan FTVS UK Praha) a doc. Mužík (bývalý děkan PdF MU Brno) s pomocí doc. Novotné a do roku 2009 také dr. Čechovské. Ve svých 87 letech se v roce 2012 naposledy zúčastnil prof. Dobrý, který do té doby výrazně ovlivňoval diskusní ráz těchto seminářů, aktivně se stále zapojuje doc. Šafaříková. Organizačně semináře zajišťuje Z. Marvanová.

Nelze se nezmínit o prof. Frömelovi, dr. Tupém, kteří se pravidelně seminářů zúčastňují a průběhu dodávají nejen na odborné úrovni, ale i na zajímavosti. Profesor Frömel a doc. Mužík si zaslouží pozornosti také tím, že do Stráže s sebou pokaždé přivážejí řadu doktorandů. Rozsah a kvalita výzkumných poznatků doktorandů z Olomouce jim např. umožňuje uvažovat o intervencích a následných efektech. Výzkumná skupina kolem doc. Mužíka zase posunula systematický výzkum a ověřování didaktické koncepce na 1. stupni ZŠ ke studiu efektů intervencí do didaktického procesu a mimoškolní praxe. Průběh seminářů

také obohacuje účast bývalých či současných akademických funkcionářů zmíněných vysokých škol, např. prof. Bunce (bývalého děkana FTVS UK), doc. Tomajka (bývalého děkana FTK UP Olomouc), doc. Nykodýma (současného děkana FSpS MU Brno) či doc. Svozila (současného děkana FTK UP Olomouc).

Program seminářů se víceméně ustálil. Je uspořádán do 3 – 4 tematických okruhů: Teoretické a metodologické problémy pedagogické kinantropologie; Empirické výzkumy; Diskusní témata (věnovaná především zpřesňování definic pojmů, či hledání adekvátních výrazů pro odborné termíny v cizích jazycích); případně Další témata s pedagogickou kinantropologií související.

V poslední programové části lze zaznamenat největší proměny. Začala se objevovat nová a nová témata – v souvislosti s problematikou pohybových aktivit např. pohybové aktivity - pohybová aktivnost - pohybová nedostatečnost; pohybové zatížení; zdravotně orientovaná zdatnost; zdravotní benefity pohybových aktivit; pohybová gramotnost. Další oblastí jsou témata související s učitelem/trenérem a jejich činnostmi, a to např. odborná znalost a způsobilost učitele, pedagogická komunikace a interakce, kurikulum a realizované kurikulum – rámcové a školní vzdělávací programy, standardy.

Od roku 1999 se začal o každém semináři ve Stráži vydávat sborník. V tištěné formě se ve vydávání střídaly FTVS UK a PdF MU. V současné době sborníky, které editoruje dr. Matošková, vycházejí na CD-ROMu. Sborníky představují nejlepší způsob dokumentace, proto již není důvod detailněji se rozepisovat o obsahu seminářů.

Z důvodu omezené kapacity výcvikového střediska FTVS UK ve Stráži se seminář musel celkem čtyřikrát konat na jiném místě, a to třikrát v Daňkovicích a jedenkrát ve Strážném.

Od roku 2011 seminář nese název „Fórum pedagogické kinantropologie“. Na rozdíl od běžných seminářů se semináře ve Stráži považují především za diskusní, proto označení fórum.

Na závěr nezbyvá než vyzdvihnout, že tyto semináře se každoročně konají již více jak 30 let. Stále se těší zájmu věrných účastníků, ale také se jich zúčastňují mladí, noví zájemci o dění ve školní či sportovní praxi, o vědecký způsob zkoumání činnosti učitelů, trenérů na všech úrovních. Ať jsou úspěšní při dokončování doktorátů, habilitací. Ať se pedagogická kinantropologie dále rozvíjí, zpřesňuje a obohacuje o nové poznatky.

Příloha: **Seznam účastníků seminářů** (u každé školy jsou uvedeni účastníci podle abecedy, bez titulů)

FTVS UK Praha: Bartošová Světlana, Bělková Taťána, Čechovská Irena, Dobrý Lubomír, Fialová Ludmila, Fojtík Ivan, Hendl Jan, Horčic Josef, Chrudimský Jan, Jansa Petr, Jurák Daniel, Kaplan Aleš, Kirchner Jiří, Kocourek Jan, Kočib Tomáš, Kračmar Bronislav, Kolčiterová Jana, Malchar Jaroslav, Martínková Irena, Marvanová Zdena, Matošková Petra, Mazurovová Zuzana, Metelková Taťána (později PF UHK), Novotná Viléma, Pečová Milada, Psotta Rudolf, Rychtecký Antonín, Pokorná Jitka, Pravečková Petra, Stackeová Daniela, Süs Vladimír, Svatoň Vratislav, Šafaříková Jana, Šimůnková Iveta, Václavek Ondřej, Vindušková Jitka, Vlasáková Naděžda, Vystrčilová Martina

FTK UP Olomouc: Bartoňová Radka, Vyskočilová Alena, Frömel Karel, Chmelík František, Chytilová Lenka, Jakubec Lukáš, Janečka Zbyněk, Karásková Vlasta, Klimtová Hana, Kudláček Vlastimil, Mazal Ferdinand, Miklánková Ludmila, Mitáš Josef, Nitka Jan, Neuls Filip, Novosad Jiří, Reich Petr, Sigmund Erik, Svozil Zbyněk, Turčová Ivana, Vašendová Jana, Vašíčková Jana, Tomik Rajmund (AWF Katovice)

PdF MU Brno: Hurychová Alena, Janík Tomáš, Janošková Hana, Jonášová Daniela, Lupač Michal, Mužík Vladislav, Nováček Vojtěch, Plecová Iveta, Pillerová Leona, Sobotka Vladimír, Stojaníková Hana, Šeráková Hana, Švehlíková Barbora, Trávníček Marek, Vlček Petr, Vrbas Jaroslav, Zachrla Jan

FSpS MU Brno: Janíková Marcela, Nykodým Jiří, Sliacky Jiří, Maleňáková Šárka, Reguli Zdenko, Sekot Aleš, Tulisová Zuzana, Vilímová Vlasta

PdF UJEP Ústí nad Labem: Bláha Ladislav, Hnízdil Jan, Horkel Vladimír, Horkelová Hana, Nosek Martin, Novotný František, Trnková Lenka

PdF JCU České Budějovice: Dřevíková Pavla, Krásová Petra, Krejčí Milada, Man František, Michalov Ludvík, Šebrle Zdeněk

PdF ZU Plzeň: Charvát Luboš, Kolovská Ilona

PdF UK Praha: Dvořáková Hana, Engelthalerová Zdenka, Kuhnová Věra

FP TU Liberec: Antoš Radim, Čuříková Lada, Halamíčková Krista, Jeřábek Petr, Kupr Jaroslav, Rjabcová Helena, Vodičková Soňa, Vyskočil Tomáš

PdF U Hradec Králové: Feltlová Dana, Jahodová Gabriela, Stloukalová Brigita

PF OU Ostrava: Ludvík Pavel

Další: Čtvrtečka Jan (MŠMT ČSSR), Tupý Jan (Výzkumný ústav pedagogický, nyní Národní ústav pro vzdělávání v Praze), Požárová Jitka (Pedagogický ústav v Brně), Janiš Kamil ml. (ÚPPV FVP SU v Opavě), Helešic Jiří (TV ASA SU v Opavě), Hercig Stanislav (ZŠ Skalná),

Rattajová Vladimíra a Součková Jitka (Národní ústav odborného vzdělávání), Mikulová Dana
a Bartalová Alena (Viahumanna – SR)

Poznámka: Je možné, že seznam účastníků seminářů není úplný. Neuvedeným náleží omluva.
Poněvadž seznam účastníků lze doplňovat, lze tato jména sdělit na adresu:
marvanová@ftvs.cuni.cz